

TIJDSCHRIFT
VAN HET
NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP
VOOR
MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

4^e Jaargang

AMSTERDAM
G. THEOD. BOM EN ZOON
1896

Gemengde Berichten.

*Herinneringspenning met oog en ring op het 50jarig
bestaan van de liedertafel „Souvenir des
Montagnards” te Tilburg.*

Middellijn 32 $\frac{1}{2}$ m.M. van den Muntmeter STEPHANIK, in zilver, in mijne verzameling.

Vz. In het midden van een parelrand een staande vrouwenfiguur, à l'antique, voorstellende de overwinning, houdende den palmtak in de linkerhand en met, de rechter leunende op een cartouche, roccostijl, alles door een eiken- en mirtenkrans omgeven. Onder rechts B (egeer) U (trecht).

Kz. In het midden in drie regels: SOUVENIR/
DES / MONTAGNARDS / Omschrift * LIEDERTA-
FEL * TILBURG 1845 $\frac{27}{10}$ 1895 1)

„De Muziekbode” van 10 Nov. 1895, Nrs, 44 en 45, bl. 250, X^{de} jaargang, deelt mede, dat, toen in 1844 en 45 een gezelschap van zangers uit de itali-aansche hooglanden, die zich naar hunne herkomst „LES MONTAGNARDS” noemden, eene concertreis door Europa maakten en ook Tilburg bezochten, eenige

1) Van dezen penning zijn in het geheel een dertigtal geslagen, hij is verkrijgbaar bij den Heer H. VERSCHUUREN — JANSSEN, Heuvelstraat, Tilburg.

muziek liefhebbers zoo door hunnen melodischen zang overweldigd werden, dat weldra vier heeren besloten eene zangvereeniging op te richten en de liederen der Montagnards te beoefenen. En werkelijk gaf op 27 October 1845 de nieuwe vereeniging, waarvoor zich als van zelf het devies opdeed „SOUVENIR DES MONTAGNARDS” eene uitvoering, waarop vooral uitmuntte het lied „*Halte la, les Montagnards sont la!*” Bij het gouden jubilé op 27 October 1895, reikte het Bestuurslid BERN. MUTSARETS, de hiervoren omschreven jubilémedailles uit, een in goud aan den Oprichter-Directeur den Heer J. VERSCHUUREN, en in zilver aan de twaalf zangers, die meer dan 25 jaren werkend lid zijn.

M. A. S.

H.

*Aanvulling Dirks' gildepenningen. Dl. I bl. 31.
pl. II, 18.*

De gemeente Hedikhuizen, een uur ten O. van Heusden en 2 $\frac{1}{2}$ uur ten N. W. van 's Hertogenbosch, aan de Hedikhuizensche Maas gelegen in Noord-Brabant, en vroeger tot de Provincie Holland behorende, wordt in de landtaal Heekesen genoemd. De familie LOEF, aldaar wonende, waren beurtschippers op Amsterdam. Om te Amsterdam aan den Stijger te lossen en te laden, moest men Gildebroeder zijn van het Klein Binnenlandsvaardersgilde aldaar, als zoodanig is deze penning uitgereikt.

M. A. S.

H.

Twee gedenkpenningen van „De Liedertafel Oefening en Uitspanning te 's-Hertogenbosch.”

Nr 1, 1868. Op het 25jarig bestaan

Vz. In het midden, rustende op eene wolk, eene harp omhangen met een krans op een blad muziek, tegen de harp steunt een boek en een dirigeerstok.

Omschrift: DE LIEDERTAFEL OEFENING EN UITSPANNING. 'S BOSCH.

Kz. In vijf regels in het midden AAN/. / MEDEOPRICHTER / BIJ HAAR 25JARIG / BESTAAN. / 1843—1868/ door een mirtenkrans met linten saamgebonden, omgeven.

Middellijn 45 m.M. In zilver en brons in mijne verzameling.

Deze penning schijnt nooit uitgereikt te zijn.

Nr. 2. 1873. Kwartet-Zangwedstrijd te Utrecht.

Vz. Het staande beeld van Apollo met de lyra in de rechterhand.

Omschrift: LIEDERTAFEL „OEFENING EN UITSPANNING” 'S BOSCH.

Kz. In twee regels in het midden door een mirtenkrans met linten saamgebonden VEREERD/AAN HET LID'. /

Omschrift: KWARTET-ZANG-WEDSTRYD TE UTRECHT * 22. JUNI 1873 *

Middellijn 29 m.M. In zilver en brons in mijne verzameling. De vier zangers de Heeren A. DE LEEUW Sr., A. DE LEEUW Jr., H. WERTENBROEK en W. C. DECKERS ontvingen ieder een afslag in goud.

In de *Provinciale Noordbrabantsche en 's-Hertogenbosche Courant* Nr. 283, derde blad van 1893,

komt een opstel voor van den Heer J. A. K(LASENS) getiteld „*Liedertafel Oefening en Uitspanning te 's Hertogenbosch 8 December 1843—1893.*”

M. A. S.

H.

Catalogus der numismatische verzameling van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen.

Onder dezen titel verscheen van de hand van Mr. J. A. VAN DER CHIJS, Lands-Archivaris te Batavia, de vierde aanzienlijk vermeerderde en verbeterde druk van den catalogus der verzameling te Batavia.

In zijn voorwoord wijst de schrijver er op, dat dit de eenige openbare verzameling in Nederlandsch-Indië is en men daarom niet te exclusief mag zijn, niettegenstaande het hoofddoel veel beperkter is.

Dat doel toch betreft hoofdzakelijk het verzamelen van alle munten en penningen die op Nederlandsch-Indië betrekking hebben, in de tweede plaats komen de Aziatische en Australische munten en penningen, de derde categorie omvat de koloniale munten en penningen in het algemeen, terwijl in de vierde alles wordt opgenomen wat buiten de drie vorigen valt.

Zeker is het zeer verblijdend wanneer de schrijver kan verklaren, dat de verzameling reeds na een slechts dertigjarig bestaan, vrij wel aan het hoofddoel beantwoordt, vooral als men in aanmerking neemt dat de ligging van Batavia niet zeer geschikt is om belangrijke aanwinsten te doen.

De hoofdafdeelingen zijn: Gedenkpenningen, Amuletten, Munten en Papieren geld, gerangschikt naar de verschillende werelddeelen, die op hunne beurt weder naar de verschillende rijken, staten, enz. verdeeld zijn.

Alleen de inzage van den „*inhoud*” is voldoende om zich een denkbeeld te maken van de uitgebreidheid dezer verzameling, waarin van de vier hoofdafdeelingen voor Nederlandsch-Indië ruim 1200 soorten gevonden worden.

Werpt men een blik op de afdeeling Amuletten, dan zal zeker ieder zich verheugen in de nauwkeurige beschrijving dezer bij den inlander zoozeer in aanzien zijnde stukken; ditzelfde geldt ook voor de bewerking der Chineesche en aanverwante munten, die voor menigeen van groot nut kan zijn

Doch in een woord, het geheel verdient allen lof, al ware ook bij vele stukken een verwijzing gewenscht geweest, men vergete echter niet, dat de schrijver de daarvoor zoo noodige hulpbronnen ontbraken, en dat, waar de geldmiddelen ter nauwernood voldoende zijn om de ontbrekende stukken aan te koopen, er zeker geen sprake van kan zijn zich een, in allen deele, voldoende bibliotheek aan te schaffen, die met het oog op het hoofddoel der verzameling, tevens van geen overwegend belang is.

TH. M. ROEST.

Erklärung der Abkuerzungen auf Muenzen der neueren Zeit des Mittelalters und des Alterthums sowie auf Denkmuenzen und muenzartigen Zeichen von F. W. A. SCHLICKEYSEN Berlin und Stuttgart 1896

Het is SCHLICKEYSEN gegaan evenals GROTE; beiden hebben indertijd voor hunne eigene numismatische studiën tabellen saamgesteld, beiden hebben aan den drang hunner vrienden gehoor gegeven door deze tabellen te doen drukken en thans is geen numismatische bibliotheek meer compleet als bovenstaande Erklärung der Abkuerzungen of de Stamtafeln ontbreken.

In 1855 zagen de Erklärungen 't licht, 26 jaar later bewerkten Dr. REINHOLD PALLMANN en Dr. H. DROYSEN de tweede uitgave en thans biedt eerstgenoemde ons de Dritte verbesserte und vermehrte Auflage aan.

Verbeterd is deze uitgave zeker, daar de bewerker zijn voordeel heeft gedaan met de gegevens, die de duitsche tijdschriften na 1882 hebben aangeboden. Dat de chronologische aantekeningen omtrent de muntheeren, de muntmeesters, de stempelsnijders, enz. hierbij gewonnen hebben, ligt voor de hand. Deze waren trouwens in de uitgave van 1882 dikwijls onnauwkeurig, zooals de bewerker thans zelf erkent.

Vermeerderd is zij ook; het aantal bladzijden toch steeg van 438 tot 512 en dat hoofdzakelijk door 't toevoegen van nieuwe muntmeesters en stempelsnijders.

Wel is 't te betreuren dat de heer PALLMANN bij 't kiezen zijner toevoegingen te nationaal is geweest en o. a. ook ons land daarbij stiefmoederlijk heeft bedeed. In een werk als dit mogen immers niet ontbreken ARONDEAUX, de beide ANDELES, CHEVALIÈR, DRAPENTIER, GEERTS, EVERTS en de rei van graveurs, wier naamcijfers in TEYLER's schoonen Catalogus 1) voorkomen. Dit wordt niet vergoed door alleen in de Nachträge A. I. DEVRIES von Amsterdam (1883) te vermelden. Ook missen wij er noode in een lijst van de munt- en muntmeesters-teekens, zooals wij die voor ons land 2) bezitten en die voor de beschrijvers der duitsche munten van zooveel nut zou zijn. Denken wij slechts aan die tal van versierde kruizen, sterren, zwanen, hamers, bijlen, haken, enz., die ten onzent slechts sporadisch op de munten van Batenburg en 's-Heerenberg voorkomen.

Doch deze opmerkingen daargelaten, zijn wij den bewerker dankbaar dat hij onze bibliotheken met een handig, zeer duidelijk gedrukt handboek verrijkt heeft.

Na een kort voorwoord behandelt Prof. PALLMANN in 't eerste gedeelte, alfabetisch gerangschikt, de verkortingen die op de munten, nood- en huismunten en op de penningen der middeneeuwen en van den nieuweren tijd voorkomen. Iedere letter is onderverdeeld in vier rubrieken, waarvan de eerste bevat de

1) *Catalogue du Cabinet numismatique Teyler à Harlem par TH. M. ROEST. Harlem 1890. In 40.*

2) *De muntmeesters en hun muntslag in de provinciale en stedelyk munthuizen door Mr. L. W. A. BESIER. Utrecht 1890. In 80.*

personen die de stukken hebben doen slaan, de 2e bevat de muntplaatsen, de 3e de stempelsnijders, muntmeesters en waardijns en de 4^e die verklaringen welke in de drie eerste rubrieken niet konden worden ingelascht. Aan 't einde van dit alfabet vinden de russische afkortingen een afzonderlijk plaatsje.

Het tweede gedeelte van 't boek behandelt, eveneens in alfabetische volgorde, de voornaamste afkortingen, welke op grieksche — daarna die, welke op romeinsche munten voorkomen.

Het boek wordt opgeluisterd door twee platen met 139 monogrammen, is gevat in een sierlijken linnen stempelband en verkrijgbaar voor 20 mark bij den uitgever W. SPEMANN te Berlijn.

JOH. W. S.

Wereldtentoonstelling Amsterdam 1895.

Ter aanvulling van de mededeeling gedaan op blz. 134 (zie vorige aflevering) volge hier de beschrijving van nog eenige penningen, welke op 't tentoonstellingsterrein of in de stad verkrijgbaar waren:

I. *Vz.* Gezicht op den voorgevel van 't hoofgebouw. Hierboven in een halven cirkel: WERELDTENTOONSTELLING AMSTERDAM

Op de afsnede in twee regels MEI—NOVEMBER/1895

Kz. Een reiswagen, waarop in twee regels: HOTEL EN/REISWEZEN bespannen met één paard, daalt een heuvel af. De voerman leidt 't paard aan de hand. In 't verschiet drie torens. Hierboven in

halven cirkel: SOUVENIR AMSTERDAM Op de afsnede: 1895

Middenlijn 30 m.M. Met oog en ring. Verzameling van den heer J. M. A. RIEKE te Amsterdam.

Geslagen in geelkoper. Deze penning en n°. II werden in de stad (Amsterdam), niet op 't terrein, verkocht.

II. *Vz.* Geheel als n°. I.

Kz. Een voor anker liggend fregat op golvend water.

Middenlijn 30 m.M. Met oog en ring. Verzameling RIEKE. Geslagen in geelkoper.

III. *Vz.* Gezicht op 't marktplein. Hierboven op een vliegend lint: OUD—HOLLANDT en 't wapen van Oud-Holland (op goud een leeuw van keel).

Op de afsnede van 't stadsgezicht:

E. BREMAN INV. J. D. POSTHUMUS GRAV.

Hieronder:

BESTUUR

A. N. J. FABIUS. E. VAN BIEMA.

M. B. WEZELAAR. N. VAN HARPEN.

A. MENSING. A. L. J. LANDRÉ.

1895

Kz. Twee gekruiste olijftakken omgeven het leege veld. Hieronder in kleine letters: J. D. P.

Middenlijn 48 m.M. Verzameling RIEKE.

Geslagen in: zilver (*f* 8.--), brons (*f* 5.—) en compositie (*f* 1.—). De verguld zilveren kosten *f* 10.—, de verzilverd koperen *f* 5.—

Voor deze prijzen zijn zij nog verkrijgbaar bij den heer J. D. POSTHUMUS, St. Luciensteeg 1, Amsterdam.

IV. *Vz.* Geheel als n°. III.

Kz. Het wapen van Amsterdam. Hieronder in kleine letters: J. D. POSTHUMUS

Middenlijn 48 m.M. Verzameling RIEKE.

Geslagen in dezelfde metalen als n°. III.

De op blz. 134 genoemde penningen zijn geslagen in: compositie (*f* 0.10), aluminium (*f* 0.25), brons (*f* 0.50) en zilver (*f* 1.—)

De enkele voorzijde van 't daar beschreven n°. *b.* (grachtje van Oud-Holland) is ook in zilver geslagen en als speldje opgemaakt (*f* 1.—).

V. *Vz.* 't Borstbeeld van den reus Goliath. (Thans weer in 't Rijksmuseum). Omschrift GOLI—ATH.

Kz. In vier regels: BEZOEK 'DOOLHOF/ OUD-/
HOLLAND

Omschrift: * WERELDTENT 1895 AMSTER-
DAM.

Middenlijn 26 m.M. Verzameling RIEKE.

Geslagen in geelkoper.

VI. *Vz.* Binnen een eikenkrans in zeven regels: SOUVENIR / DE / MA VISITE / A / L'EXPOSITION / D'AMSTERDAM / 1895

Kz. Binnen een eikenkrans in zes regels: BRON-
ZES D'ART, COUPIER FILS & DROUART PARIS /
RUE AMELOT / 100

Middenlijn 37 m.M. Verzameling RIEKE

Geslagen in geelkoper en uitgereikt bij de opening der Fransche afdeeling.

VII. In den bekenden olifant werd 't volgende ruitvormige penninkje uitgereikt:

Vz De olifant met kornak en toren, omlijst aan de vier zijden door: FLECKENSTEIN'S RIESEN-ELEPHANT / M. AUSICHTSTURM / 35 METER HOCH.

Kz. Gezicht op Mainz van den rechter rijnsoever af genomen, met rijnbrug Hierboven 1894 en op een vliegend lint: AUREA MOGUNTIA. Onder 't stadsgezicht in drie regels: XI. DEUT. BUND., SCHIESSEN, MAINZ

Ruitvormig; iedere zijde 28 m.M. lang. Met gat en ring. Geelkoper. Verzameling RIEKE.

Dit penninkje heeft dus oorspronkelijk dienst gedaan in Mainz, later op de tentoonstellingsterreinen van Antwerpen, en is van daar met den olifant naar Amsterdam verhuisd.

JOH. W. S.

De drie merkwaardige schellingen: het Schild, het Lam en de Gulden van Gewicht. Uitvoerige beschrijving van het middeleeuwsche pond- of geldwezen met tal van berekeningen, zoo voor het bepalen van het gewicht, als voor de waarde van oude munten, door A. HOLLESTELLE. 1^e Gedeelte. 1) Tholen 1896. 8°.

Voor eenige jaren verscheen er te Tholen een werk, dat zeker de geheele historische wereld in Nederland van vreugde had doen rillen — als 't duidelijker geschreven ware geweest. 't Was „*Het schild of handleiding voor 't berekenen van geldswaarden in char-*

1) Dit werk zal verschijnen in 5 gedeelten of afleveringen a f 1.— per stuk.

ters en oude rekeningen voorkomende En 't moet ons thans van de lippen: dat Schild was een duister boek!

De geleerde schrijver had over 't hoofd gezien zijn auditorium langzamerhand voor te bereiden op de groote waarheden, die zijne door ijverige studie gescherpte opmerkingsgave, die zijn kalm, logisch overdenken gevonden had en, zonder ons voor te bereiden, trad hij ons te gemoet met zijne axioma's: de ponden zijn gegrondvest op 't Schild en 't Schild is gelijk aan f 3.15!

Wel gevoelden wij allen destijds dat de grondgedachte goed was, dat de schrijver blindelings den weg wist in ons middeneeuwsch muntgecijfer — doch iedere bladzijde wekte zoovele vragen op, die onbeantwoord bleven, dat de meesten onzer het boek onvoldaan ter zijde legden.

Gelukkig heeft de geleerde schrijver dit zelf ingezien en hij heeft allen, die iets gevoelen voor ons verleden, aan zich verplicht door eene herziening en omwerking, waarvan de 1e aflevering, onder den aan 't hoofd dezes vermelden titel, thans 't licht ziet.

De heer HOLLESTELLE behandelt de IXe—XVe eeuwen en begint ons te wijzen op 't feit dat onze voorouders uit die dagen hunne rekeningen hielden bij ponden, verdeeld in 20 schellingen à 12 grooten. De groot kwam meestal in metaal gemunt, dus als tastbaar geldstuk, voor en dit stuk als eenheid aannemende, verkregen 12 dezer munten den naam: schelling en 240 den naam: pond. Doch niet alleen de groot kwam als munt voor, men sloeg ook sterlingen, mijten, duiten, enz. Maar om 't even, welk

geldstukje men ook als eenheid verkoos aan te nemen, 240 stuks heeten steeds: pond.

Ter onderscheiding echter kregen die ponden eene verschillende benaming en zoo heetten 240 grooten = een pond grooten; 240 duiten = een pond hollandsch; 240 tournooische penningen = een pond tournooisch; 240 mijten = een pond mijten; 240 sterlingen = een pond sterling, enz.

Men rekende dus gelijktijdig met verschillende ponden en alhoewel in de meeste steden of landstreken het een of ander pond 't meest verbreide en gebruikelijke was, vinden wij toch dikwijls in ééne stad, ja zelfs in ééne rekening, van twee verschillende ponden gebruik gemaakt. De oorzaak was hierin gelegen: op de plaats, waar de uitgaven gedaan waren, was een ander pond in gebruik, dan waarmede de rentmeester van den reizenden graaf rekende. Een aardig voorbeeld levert reeds dadelijk blz. 16 van deze aflevering:

Anno 1340 De balivo Delflandie et Scielandie, scilicet Daniele de Roederizen, per litteram domini, datam in Dordracō feria quarta post Gregorii anno 40°.

100 ₧ holl. fac.

12 ₧ 10 sc. gr.

Honderd pond hollandsch worden hier gelijk gesteld met 12 pond, 10 schellingen of 12½ hoofdpont of pond grooten.

En zoo gaat 't voort

Is 't daarom niet verklaarbaar dat onze hedendaagsche onderzoekers 't spoor bijster werden en zich verwarden in eene kluwe van ponden, onsen en schellingen, die hen dreigde te verstikken?

Wij juichen daarom den pionier toe, die in zijn rustig studeervertrek den weg in dit doolhof vond en ons dien mededeelt

En hij voert ons dadelijk op een vluchterp in dien stroom van becijferingen. Wij verademen, als hij ons mededeelt: al deze pondenstelsels staan immer in eene vaste verhouding tot elkander.

Welke nu zijn die ponden? Men had 't hoofd- of muntpond, ook pond grooten genaamd, dat de landsmunten tot basis had. Of het muntje: „groot” 2, 3 of 4 wichtjes zilver bevatte, om 't even — 240 dezer muntjes heetten steeds een pond grooten

Eigenaardig is dat dit hoofdpond altijd een nevenpond naast zich had, in de verhouding van 21:20; en dat soms dit nevenpond in de plaats trad van 't hoofdpond. Het waarom? blijkt niet. Misschien vindt dit zijn oorsprong in de onedele gewoonte der regeering om steeds de nieuwe munt te verzwakken, in plaats van de geldstukken op eene vaste metaalhoeveelheid te houden. Doch ter zake!

Behalve 't hoofd- en zijn nevenpond, had men nog de zoogenaamde afgeleide of rekenponden, die, zooals gezegd, immer in eene vaste verhouding onderling en tot het hoofdpond of pond grooten stonden, en waarvan de meest gebruikelijke zijn:

't pond sterling	=	$\frac{1}{3}$	hoofdpond
't hofpond	=	$\frac{1}{6}$	”
't pond hollandsch	=	$\frac{1}{8}$	”
't pond flandres	=	$\frac{2}{21}$	”

't pond parisis	= $\frac{1}{12}$ hoofdpond
't pond klein tournooisch of pond zwarte	= $\frac{1}{16}$ „
en 't pond mijten	= $\frac{1}{24}$ „

Ook gebruikte men ten onzent nog de marken, die de volgende waarde hadden:

de kleine mark = $\frac{1}{10}$ hoofdpond.

de groote mark = $\frac{1}{5}$ „

Door de vaststelling van bovenstaande tabel verkrijgen wij dus een duidelijken blik in 't gecijfer onzer voorouders en hebben wij hierbij hoofdzakelijk te onderzoeken in welk pond deze of gene rekening is opgemaakt. Doch hiermede staan wij nog altijd voor de groote moeielijkheid om hunne geldsommen in onze tegenwoordige munt over te brengen.

Konden wij maar een vaste, ons bekende, waarde vinden, waarmede onze voorvaders van tijd tot tijd het bij hen in gebruik zijnde pond hadden vergeleken, dan zou 't ons thans gemakkelijk vallen hun pond juist te berekenen en in onze munt te herleiden.

Dit nu is de groote verdienste van dezen onderzoeker: Hij toch vond dat de, in geheel West-Europa bekende, fransche gouden munt: het Schild of Klincert, in latijnsche teksten scutum of denarius aureus genaamd, als een leiddraad door al onze pondenstelsels loopt en hiervoor *a priori* een bedrag van *f* 3.15 aannemende, doet hij ons verbaasd staan door de gemakkelijke ontsluiting en verklaring der tot dusver zoo geheimzinnig-duistere gravelijke rekeningen.

De hier aangenomen waarde (*f* 3.15) voor 't schild

berust echter geenszins op berekeningen, ten minste de schrijver deelt ze niet mede; doch geheel op empirisme; op blz. 10 lezen wij toch: „het geheele werk moet als een doorgaande bewijsvoering worden aangemerkt.” Wij zullen dus eerst later over de juistheid van deze stelling kunnen oordeelen.

De heer HOLLESTELLE gaat daarna over tot de behandeling van het oudste door hem gevonden hoofdpund of pond grooten, n.l. dat van 1180—1290, dat, blijkens de aantekening van een stipten voorvader, gelijk was aan 20 schilden of $20 \times 3.15 = f 63$.— en in charters van ± 1248 —1270 bijna uitsluitend gebruikt werd.

Volgens de hierboven genoemde tabel golden de rekenponden van die jaren dus: pond sterling = $f 21$.—; hofpond $f 10.50$; pond hollandsch = $f 7.87^2$; pond flandres $f 6$.—; pond parisis $f 5.25$; pond zwarte $f 3.9375$; 't pond mijten $f 2.625$; de kleine mark $f 6.30$ en de groote mark $f 12.60$.

Zooals wij hierboven reeds aanstipten, rekenden verschillende plaatsen ook met verschillende ponden; zoo rekende Zeeland in die jaren meestal bij ponden mijten, die dus $f 2.62^2$ golden; Utrecht bij hoofdponden van $f 63$.—; Friesland daarentegen met het sterling en eindelijk ook nog met 't nevenpond van $f 60$.—, enz.

Na eene korte uitweiding over 't keulsche pond (= fl sterling van $f 21$.—), van 't leuvensche pond (= $f 8.40$), van de keulsche mark (d. i. de groote mark van $f 12.60$) waarop 't z. g. geld van REDNATHES werd geslagen, 't groninger stadspund van

f 0.63 1) alle in verband met 't pond grooten van *f* 63.—, staat de schrijver uitvoerig stil (blz. 56—69) bij die rekeningen, in welke van 't pond van *f* 63 — of met een zijner rekenponden is gebruik gemaakt.

Met een groot genoegen volgen wij onzen gids op zijn verderen tocht in ons grijs verleden, n.l. in de jaren die 1180 en dus ook 't pond van *f* 63.— voorafgaan; een tijdvak toen eveneens met ponden, doch deze verdeeld in onsen en penningen, gerekend werd Wij stijgen op in een tijdvak toen 't pond munten nog gelijk was aan 't gewichtspond, toen dus 1 pond penningen nog werkelijk een pond woog. Wij volgen den schrijver in zijne theoretische berekeningen van de zwaarte onzer munten en staan verbaasd over de juistheid waarmede zijne uitkomsten samenvallen met onze tegenwoordige wegingen. Dit is voor ons de clou van 't boek!

Wij gaan terug tot 't einde der IXe eeuw, toen het pond van 20 onsen à 20 penningen, ook verdeeld in 24 schellingen à 10 penningen, in gebruik was 2) pond dat de heer HOLLESTELLE op *f* 35.— becijfert en op blz. 73 gelijk stelt met 1 ₤ Trooisch gewicht (= 492 wichtjes).

Immers, volgens HOCSEMIUS woog 1 sterling zoo-veel als 36 rijpe gerstekorrels en 't gewicht van deze laatsten op 205 wichtjes stellend, verkrijgen wij voor

1) Zijnde dus = $\frac{1}{100}$ pond grooten.

2) Dit is het pond van 't 3e karolingische tijdvak (884—1150) of „période de dégénérescence ou d'altération,” zooals onze stipte belgische collega, wijlen Generaal COCHETLUX, 't in de *Revue belge* van 1884 noemt.

't pond $240 \times 2.05 = 492$ wichtjes of 1 R Trooisch gewicht.

Dit was 't pond sterling, waarvan 't hoofdpond, als 't bestaan had, theoretisch, dus 3 maal zooveel of $3 \times f 35 = f 105$.— en $3 \times 492 \text{ w.} = 1476$ wichtjes zilver zou gegolden hebben.

Daarna volgde 't pond van $f 28$.— verdeeld in 16 onsen à 10 penningen en ook in 24 schellingen à 10 penningen en ten slotte 't pond van $f 21$ — verdeeld in 12 onsen. Dit laatste, niet meer als vroeger, verdeeld in 24 schellingen à 10 penningen, maar in 20 schellingen à 12 penningen, sluit zich als het $\frac{1}{3}$ gedeelte of pond sterling bij het oudste pond grooten van $f 63$.—, dus ook weer aan 't schild van $f 3.15$ aan.

Bij de ingebruikstelling van 't pond van $f 63$.— werd de oude indeeling (1 pond = 24 schell. à 10 penn.) voor goed verlaten en verkreeg de nieuwe (1 pond = 20 schellingen à 12 penn.) het burgerrecht.

De schrijver staaft zijne uitkomsten door voorbeelden uit den tijd onzer oude hollandsche graven: ARNULF, DIRK III, FLORIS I, DIRK V, enz., toen vooral bij onsen (steeds = $f 175$) gerekend werd.

Immers woog 't pond sterling 492 wichtjes, dan zou 't gewicht voor 't hoofdpond $3 \times 492 = 1476 \text{ w.}$; van het pond hollandsch $1476 : 8 = 184.5$ en van den penning hollandsch $184.5 : 240 = 0.76875$ moeten zijn, terwijl wij voor goede, alhoewel besnoeide exemplaren van penningen onzer eerste graven $\pm 0.61 \text{ w.}$ vinden.

De toenmalige verhouding van goud tot zilver zijnde 1 : 12, gaat de schrijver voort het theoretische gewicht van tal van inheemsche munten, als: dubbel

lam, klinkert (schild), gouden engel, enz. op te sporen en ziet zich beloond door de verbazende overeenkomst van zijne uitkomsten met de empirische gegevens onzer muntbeschrijvers.

Met eene beschouwing over de ponden en marken zilvers en gouds besluit de heer HOLLESTELLE deze eerste aflevering.

Gewichtig voor den muntkundige zijn zeker de blz. 95 e. v. waar de schrijver in tegenspraak komt met Prof. v. D. CHIJS.

Zonder de verklaringen van dezen laatste als onfeilbaar aan te nemen, vermeenen wij toch, dat er nog heel wat inkt door de pen zal vloeien voor de toursche grooten aan FLORIS III (1157—90) kunnen toebedeeld worden. Zooals bekend, gebruikte FLORIS V (1256—96) den in Frankrijk door LOUIS IX (1226—70) ingevoerden beeldenaar dezer muntstukken. Ook kent de schrijver de grooten van 3.85 wichtjes alle aan FLORIS IV (1222—1234) toe, terwijl de muntvondsten klaarblijkelijk eerst op de tijden van diens kleinzoon, FLORIS V, wijzen.

Verder is 't nog niet duidelijk welke munt de schrijver op blz. 11 bedoelt met den gulden van gewicht. Is dit de gouden brabantische gulden, met den rijnschen beeldenaar (de Witte n° 442. v. d. Chijs XIII. 1)?

Wij vernemen dat dit in eene volgende aflevering zal worden opgehelderd.

Ten slotte, hopen wij zeer dat de geleerde schrijver ons aan 't einde van zijn werk met een uitvoerig alfabetisch register zal verrassen of misschien de becijferde tabellen der verschillende pondenstelsels in

streng chronologische volgorde zal herhalen. Eerst dan toch zal „het Schild” niet meer een studieboek, maar een handboek, een echt Nachschlagebuch worden, dat op geen studietafel zal mogen ontbreken.

Er is zeker tot dusver geen boek verschenen, dat zoovele nieuwe lichtpunten in ons oude geldwezen blootlegt en dat ons er toe noopt niet meer uitsluitend onze aandacht te wijden aan den beeldenaar, maar die te verdeelen over beeldenaar en intrinsieke waarde, d. i. hoeveelheid edel metaal der afzonderlijke munten.

JOH. W. S.

NIEUWE UITGAVEN

Histoire monétaire de Tranquebar (1644—1845) suivie d'une description des monnaies et médailles frappées par le gouvernement ou les compagnies danoises de commerce des Indes orientales, de la Chine et d'Afrique (Guinée danoise) par M. le Dr. Prof. V. BERGSOE. Prix 14 francs.

Dit werk verschijnt tegelijkertijd in vier talen: deensch, fransch, duitsch en engelsch, ieder in 300 exemplaren en is verkrijgbaar bij den schrijver, Bredgade 40, Kopenhagen K.

Lettres sur les monnaies égyptiennes par E. REVILLOUT Paris 1895. In 8°. Handelt over de munten der Ptolemäen en van Alexander. Prijs f 13.75.

Les monnaies des landgraves autrichiens de la Haute-Alsace par ERNEST LEHR. Muhlhouse 1896. In 8°. Met 12 lichtdrukplaten; prijs f 5.50.

Die Münzen unter der Regierung seiner Kais. u. Kon. Apostolischen Majestat des Kaisers Franz Joseph I bis zur Einführung der Kronenwahrung, von HEINRICH CUBASCH JUN. Mit 2 Lichtdruck-Tafeln. Wien 1896. In 4°. f 3.90.

Die Punzierung in Oesterreich von KARL KNIES. Wien 1896. In 8°. f 2.60. Mit 10 Lichtdrucktafeln.

Zeer belangrijke studie over de waarborgteekens der edele metalen in Oostenrijk.

**Mededeeling aan de Leden omtrent 't verhandelde
in de Jaarlijksche Vergadering van 16 Juni l.l.
te Nijmegen.**

Tegenwoordig zijn de heeren: ROEST, BATAERD, STEPHANIK, BURGGRAAF DE JONGHE, JHR. BEELAERTS VAN BLOKLAND, JHR. M. A. SNOECK, GERADTS, FREDZESS, ZWIERZINA, KUIPERS, MENGER, SASSEN en JHR. M. W. SNOECK.

Blijkens 't verslag van den Secretaris is onze kring aangegroeid tot 84 leden, zijnde 1 eereid, 27 gewone leden, 24 buitengewone leden en 32 buitenlandsche leden.

De rekening 1895 wijst een bedrag in ontvangsten aan van *f* 1041.57, in uitgaven van *f* 895.19^s, zoodat een batig eindcijfer van *f* 146.37^s op 1896 kon worden overgeboekt.

Bij punt 6, benoeming van leden, vraagt de heer BATAERD 't woord. Hij deelt mede

dat onder de leden een voorstel is rondgegaan om ons 5-jarig bestaan op huishoudelijke wijze te vieren en wel door hulde te brengen aan onzen President. Van de 25 stemhebbende leden zijn 22 briefjes ingekomen — en deze wijzen alle den heer ROEST tot eerlid aan. Spreker wenscht den heer ROEST geluk met zijne benoeming, hulde brengend aan diens ijverig werken om *Concordia* tot bloei te brengen. De benoemde is zeer gevoelig voor de sympathieke hulde hem gebracht, dankt voor de uitgebrachte stemming en verklaart de benoeming met waardeering te aanvaarden.

Met algemeene stemmen worden benoemd tot gewoon lid de heeren: MR. P. DEKETH, 's Gravenhage; JHR. H. M. SPEELMAN, Haarlem; H. KUIPERS, Haarlem; tot buitengewoon lid, de heeren: A. SCHELLENS, Eindhoven; J. D. OORTMAN GERLINGS, Utrecht; Ds. H. A. J. LÜTGE, Amsterdam; MR. C. G. J. BIJLEVELD, Nijmegen en MR. H. J. D. D. ENSCHEDÉ te Haarlem.

Tot bestuurslid wordt de heer CORBELIJN BATAERD herkozen.

Voor een lid van de Redactie vereenigen alle stemmen zich op mejuffrouw MARIE DE MAN te Middelburg.

De Commissie van Redactie vraagt dezelfde som als verleden jaar aan, zijnde *f* 670.—, aangezien deze voldoende is gebleken voor de 4 afleveringen.

Utrecht wordt aangewezen tot plaats van bijeenkomst op 16 Juni 1897.

De Voorzitter wijst er nu op dat hij als Eerlid geene bestuursplaats mag innemen — de vergadering meent echter dat art. 9 der Stat. in dezen zin niet mag uitgelegd worden, aangezien genoemd art. in eene benoeming als die van heden niet voorziet. Aanvulling van de Statuten blijkt echter wenschelijk te zijn. De heer ROEST zal nu aan den wensch der leden gehoor geven en de voorzittersplaats blijven bekleeden.

Burggraaf B. DE JONGHE leest eene belangrijke bijdrage voor de numismatiek van 's Heerenberg en laat een viertal tot dusver onuitgegeven munten dier heerlijkheid rondgaan.

De heer JHR. BEELAERTS VAN BLOKLAND schenkt voor de Verzameling een volledig stel munten der Z. Afr. Republiek, geslagen in 't munthuis te Pretoria. Deze serie bestaat uit: (goud) pond en half pond, (zilver) 5, 2½, 2 en 1 shilling, 6 en 3 pence, (brons) penny, terwijl van den heer DE STOPPELAAR is ontvangen een bronzen afslag van den penning hem in 1895 vereerd door Middelburg's ingezetenen.

JOH. W. STEPHANIK,

Secretaris.

TH. M. ROEST,

Voorzitter.